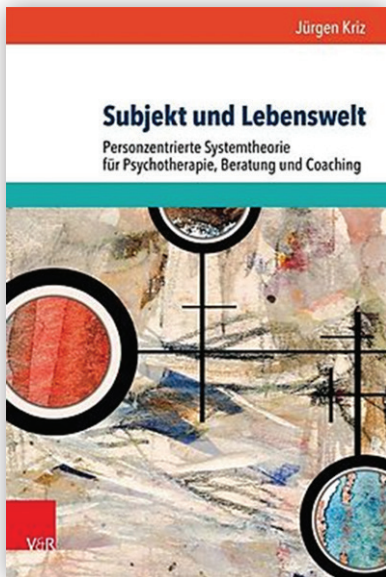

NO DABAS PAŠORGANIZĀCIJAS PIE SUBJEKTA DZĪVESPASAULES

Jirgens Krics

Subjekts un dzīvespasaule

Getingene: Vandenhoeck&Ruprecht,
2017. 300 lpp.

Parasti šodienas grāmatu tirgus lielajā tempā atgriezies pie kaut dažu gadu vecas grāmatas šķiet gandrīz neiespējami un pat lieki — burtiski ik mirkli tiek publicētas aizvien jaunas un vēl jaunākas grāmatas. Citādi tas nav arī akadēmisko izdevumu jomā: jaunu pētījumu un inovāciju straumē daudzi vērtīgi izdevumi netiek uzreiz pamanīti un pienācīgi izlasīti; tad tie piemirstas. Vismaz daļēji tā ir noticis arī ar Osnabrigas Universitātes emeritētā profesora Jirgena Krica (dzim. 1944) grāmatu “Subjekts un dzīvespasaule” (tālāk recenzijas tekstā citēta iekavās kā SD, pievienojot lapaspuses numuru). Lai gan laikā kopš grāmatas publicēšanas par to savas recenzijas rakstījuši vairāki profesora kolēģi,¹ tomēr tās autors personiskā sarunā atzina, ka viņa darbs, kuru viņš bija iecerējis kā ilgu gadu pētījumu un pārdomu kopsavilkumu, drīzāk palicis publikas uzmanības ārā. Tam

varētu būt dažādi iemesli: gan viņa mēģinājums šajā grāmatā apvienot sistēmteorijas un sinerģētikas konceptus ar 20. gadsimta gaitā izstrādātām psiholoģijas un psihoterapijas atziņām un pētījumiem biosemiotikā (t. i., zinātnē par dzīvību kā bioloģisku zīmju un komunikācijas procesu vidē), gan mēģinājums sarežģītos un kompleksos pētījumus piedāvāt plašākai publikai uztveramā veidā, kas ne vienmēr zinātnes laukā ir iespējams un ne vienmēr izdodas. Turklāt, gadiem ritot, autors ir aizvien vairāk pietuvinājies tam, lai savu ideju izklāstā ieviestu fundamentālus filozofiskus jēdzienus, kuri nav ierasti un tūlīt atpazīstami mūsdienu psiholoģijā, psihiatrijā vai sociālajās zinātnēs. Citiem vārdiem: pat savās specialitātēs atzītiem ekspertiem un kolēģiem J. Krica grāmata ir izaicinājums dēļ mēģinājuma kreatīvi apvienot vairākas metodes, jēdzienus (un pat vairākas zinātņu

jomas) vienā perspektīvā, vienā skatījumā; savukārt plašākai publikai grāmata šķiet smagnēja ("ši grāmata pretojas .. SMS 160 zīmju informācijas vienību struktūrai un reproducējamu izteikumu apgūstamībai" (SD 10)), lai gan tās autors ļoti cenšas turēties pie uzskatāmības ceļa, teorētiskās refleksijas pastāvīgi papildinot ar piemēriem no psihiatru prakses, no zinātņu vēstures un moderno dabas zinātņu un sociālo zinātņu pētījumu apcirkņiem.

Taču, lai kā tas arī būtu ar grāmatas pielāgotību publikai, tās saturs pārsteidz un rosina uz tālākdomašanu. Grāmata tik tiešām ietver Osnabiskas psiholoģijas skolas dibinātāja, "20. gadsimta psihiatrijas pamatkonceptu"² autora, reiz astrofiziku studējušā un tad par sociālo zinātņu statistikas, bet pēc tam par psihoterapijas un klīniskās psiholoģijas profesoru strādājušā J. Krica domu sintēzi.³ Viktora Frankla, *AGHPT* (Humānistiskās psihoterapijas biedrības) un Egnēres fonda balvas laureāts (nosaucot tikai dažas atzinības ceļazīmes) J. Krics pievēršas ķermenisku, psihisku, interpersonālu un sociālu procesu aprakstam un tam, kā, mainot to perspektīvas, izmainās diagnostika un simptomu skaidrojums psihoterapijā, kas pretendē uz pienācīgu komplekso psihi un īstenības attiecību aprakstu. Autors arī neizlaiž no acīm t. s. subjektīvo perspektīvu, kurā pats cilvēks izprot un skaidro savu situāciju un apziņas dzīvi. Autors problematizē t. s. objektīvo (ārsta, pētnieka, kouča) perspektīvu. Šo tematu dēļ noteikti ir vērts vēl un vēlreiz atgriezties pie grāmatas "Subjekts un dzīvespasaule". Turklāt latviešu lasītājam šī pievēršanās varētu sniegt papildinājumu tam, kas līdz šim pieejams latviešu valodā: kopš 2000. gada sākuma J. Krics vairākkārt pabijis Latvijas Universitātē un gan lasījis lekcijas, gan piedalījies paša grāmatu prezentācijās. Sava neparastā interdisciplinārā pētnieciskā profila dēļ viņš tika aicināts uz LU Filozofijas un ētikas nodaļu, un laika gaitā izveidojušies kontakti ļāva ķerties pie viņa tekstu tulkošanas

latviešu valodā: 2010. gadā tika publicēta profesora grāmata "Haoss un kārtība"⁴, bet 2015. gadā — grāmata "Saprotot komplekso pasauli"⁵. "Subjekts un dzīvespasaule" ir grāmata, kas apkopo šo tekstu idejas un sper soli vēl tālāk.

Grāmata sākas ar ievadu uz personu centrētā sistēmteorijā, kas ir J. Krica akadēmiskās dzīves centrā. "Uz personu centrētā sistēmteorija ir radusies, lai pienācīgi to savstarpējā tiklojumā saprastu daudzpusīgos procesus un ietekmes, kas no dažādiem skatpunktiem tiek tematizēti psihoterapijā" (SD 12). Tomēr autora nodoms ir vēl plašāks: jau kopš "Psihoterapijas pamatkonceptu" sarakstīšanas laika viņa mērķis ir bijis saskatīt to, kas notiek psihodinamiskās, biheiviorālās, humānistiskās un sistēmiskās pieejas psihoterapijā, t. i., īstenībā saprast to, kas vieno un kas šķir 20. gadsimta psiholoģijas un psihoterapijas daudzveidīgās teorijas, t. i., saprast to, kas ir 20. gadsimta psihoterapija.

Šī mērķa skicei seko biosemiotikas motīva iespēlēšana sistēmteorijas pieejā. Autors nebaidās doties līdz pat biosemiotikas (J. J. fon Ikskils, T. fon Ikskils) un kultūras filozofijas (E. Kasīrs) saskares punktiem, kur redzams tas, cik plaša un tālejoša ir viņa jautājumu nostādne: domājot par psihoterapiju, Krics spiests tematizēt epistemoloģiskus, antropoloģiskus un sociālfilozofiskus jautājumus, kurus risinot, cilvēks parādās kā jēgu meklējošs un radošs, un nav vairs padarāms par vienkāršu operacionālistiski (vai neirobioloģiski) redukcionētu mehānismu vai anonīmu sistēmelementu.⁶ Krica akcents ir tieši uz pieredzošu un domājošu subjektu — to "adatas aci", caur kuru vijas visu psihi un tās apkārtnes procesu pavedieni.⁷ Viņš raksta: "Visa mana pasaule kā subjekta [pasaule] ir kopā salikta. Tā ir dzīvespasaule [*Lebenswelt*] un nevis tikai atomu pasaule, kuru apraksta fiziķis. Tā nav arī tikai kairinājumu pasaule, par kuru interesējas fiziologs. Tā ir jēgpilni strukturēta pasaule — jēgpilna [pasaule], kas balstās evolucionāri organizmiskos

nosacījumos, mana *Social Brain* dalībā interpersonālās struktūrās un kultūras interpretācijās, kuru ietvaros pēc manas dzimšanas ir attīstījusies mana psihe”.⁸ Un tomēr šī “kopā saliktā”, “saveidotā” subjekta perspektīva ir reāla, tā pastāv, tā ir mans “esamības veids”. Subjekts nav ilūzija.

Pēc biosemiotikas un kultūras filozofijas skices seko grāmatas apjomīgākā daļa: sistēmisko principu apraksts dabas procesos, sociālajā vidē un indivīda psihē. Šajā pētījumu laukā latviski lasošais jau ir ievadīts, pateicoties latviski publicētajām J. Krica grāmatām.⁹ Grāmatas domu gaitu turpina jau tās sākumā pieteiktais mēģinājums klasificēt visdažādākos procesus, kas mijas un satiekas psihē, un ietekmē dzīvi. Procesu reģistram ((1) interpersonālais, (2) psihiskais, (3) sociāli kulturālais un (4) ķermeniskais) seko pārskats par “apziņas pasauli” (par t. s. subjektīvās un objektīvās perspektīvas problēmu psihes pētījumos); grāmatu noslēdz uz personu centrētas sistēmteorijas prakses skice — vērojumi un ieteikumi psihoterapijā.

Jirgena Krica darbs ir ļoti rosinošs dažādu zinātņu pārstāvjiem — grāmatu “Subjekts un dzīvespasaule” tik tiešām būtu vērts lasīt gan dabas zinātņu, gan sociālo un humanitāro zinātņu speciālistiem. Skaidrs, ka daudz tajā gūs tieši psihoterapeiti un psihologi, taču diskutētie jautājumi, kurus Krics pārrunā ar atsauci uz virkni dabaszinātņu pārstāvju,¹⁰ ievilks savā orbitā arī daudzus citus. Tas tā ir ne tikai plašā grāmatas tēmu spektra dēļ, bet gan tieši šo tēmu un priekšmetu savienojuma dēļ. Specializācijas apstākļos ir nepieciešami sintezējoši skatījumi, kuri zināšanu plašo pluri-versu reiz atkal mēģina pārvērst uni-versā. Skaidrs, ka šāds mēģinājums ir riskants; taču tieši tā arī saskatāms, ka zinātne ir uz robežas, ir uz asmens — uz kāda jautāšanas ceļa, kura rezultāti nebūt nav aizlaikus garantēti.

“Šī grāmata ir uzaicinājums pievērsties tās norises kompleksitātei, kura nu reiz ir mūsu dzīve” (SD 7), raksta autors grāmatas

“levadā”. Turklāt šis uzaicinājums neizskan dogmatiski, bet gan ieskicējot savu pieņēmumu robežas un ņemot vērā pašas realitātes neprognozējamību un kontradiktorkumu pētnieku pieņēmumiem vai apgalvojumiem.

Grāmata “Subjekts un dzīvespasaule” ir bijusi iespējama, atbildīgam zinātniekam pie-tuvojoties filozofijai.

Raivis Bičevskis

Avoti un piezīmes

- ¹ Piem., Tomass Vēberss (*Organisationsberat Superv Coach* 26 (2019), 281.–288. lpp.); Arists fon Šlippe (*Psychotherapeut*, 24. okt. 2017, <https://doi.org/10.1007/s00278-017-0243-3>); Johens Ekerts (*Familiendynamik* 43 (04) 2018, 354.–356. lpp.).
- ² Šī grāmata (kas ir izcils pārskats par psihiatrijas attīstību 20. gadsimtā) publicēta nu jau 7. izdevumā: Kriz J. *Die Grundkonzepte der Psychotherapie*. Basel, 2014.
- ³ J. Krica bibliogrāfijas skici sk.: Krics J. *Saprotot komplekso pasauli. Uz personu centrētas sistēmteorijas lietojums un perspektīvas*. Tulk. R. Bičevskis. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 83.–91. lpp.; SD 279.–288. lpp. Sk. arī: <http://www.jkriz.de/>
- ⁴ Krics J. *Haoss un kārtība. Zinātne – sabiedrība – psihe*. Tulk. R. Bičevskis. Rīga: SCIENTIA VITAE, 2010.
- ⁵ Krics, 2015, op. cit.
- ⁶ Sīkāk sk.: Bičevskis R. *Sistēmteorijas humanizācija*. Grām.: Krics, 2015, op. cit., 92.–98. lpp.
- ⁷ Krica konsekvento subjekta perspektīvas aizstāvību diskusijā ar sistēmiskās pieejas pārstāvjiem, kam svarīga “sistēma”, kurā indivīds iekļaujas kādā grupā, organizācijā vai komandā. Sk.: Kriz J., Simon F. B. *Der Streit ums Nadelöhr. Körper, Psyche, Soziales, Kultur. Wohin schauen systemische Berater?* Hrsg. von Ohler M. Heidelberg: Carl Auer Verlag, 2019.
- ⁸ *Ibid.*, 71. lpp.

- ⁹ Sk. arī: Šķilters J. Krics – humānistiskās, veseluma psiholoģijas un pašorganizācijas teorētiķis. Grām.: Krics, 2010, op. cit., 7.–11. lpp.; Bičevskis R. Pieredze starp haosu un kārtību. Grām.: Krics, 2010, op. cit., 111.–117. lpp.
- ¹⁰ Šī saruna aizsākta jau senāk, tās piemērs ir: *Synergetik als Ordner. Die strukturierende Wirkung der interdisziplinären Ideen Hermann Hakens*. Hrsg. von Kriz J. und Tschacher W. Lengerich: Pabst Science Publishers, 2017.